

EOC
EUROASIAN
ONLINE
CONFERENCES

GERMANY CONFERENCE

**INTERNATIONAL CONFERENCE ON
SCIENCE, ENGINEERING AND
TECHNOLOGY**

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

doi digital object
identifier

eoconf.com - from 2024

INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY:
a collection scientific works of the International scientific conference –
Hamburg, Germany, 2026 Issue 6

Languages of publication: Uzbek, English, Russian, German, Italian,
Spanish,

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference « **INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCE, ENGINEERING AND TECHNOLOGY** ». Which took place in Hamburg 2026.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

TURKISTONDA JADIDCHILIK HARAKATI

Soliyeva Maftuna Saminjon qizi

Toshloq 3-son texnikumi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Turkistonda XIX asr oxiri – XX asr boshlarida shakllangan jadidchilik harakati, uning paydo bo'lish sabablari, asosiy g'oyalari hamda jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Jadidchilik harakati vakillari tomonidan ilgari surilgan “yangi usul” maktablari, milliy ta'lim tizimini isloh qilish, ma'rifatparvarlik g'oyalari va milliy ongni uyg'otish jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, Jadidchilik harakatining ijtimoiy, madaniy va siyosiy jihatlari hamda uning yetakchi namoyandalari faoliyati ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari jadidchilik harakati Turkiston jamiyatining modernizatsiyasi, milliy uyg'onish va ta'lim tizimining rivojlanishida muhim rol o'ynaganini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Jadidchilik, Turkiston, ma'rifatparvarlik, yangi usul maktablari, milliy uyg'onish, islohot, ta'lim tizimi, modernizatsiya, milliy ong, ijtimoiy taraqqiyot, jadidlar, madaniy islohotlar, tarixiy jarayon, XX asr boshlar.

Asosiy qism. Turkistonda jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida jamiyatning ijtimoiy, madaniy va ma'rifiy hayotida tub burilish yasagan muhim tarixiy hodisa hisoblanadi. Ushbu harakatning vujudga kelishiga asosiy sabablar sifatida mustamlaka sharoitida ta'lim tizimining orqada qolishi, savodsizlikning keng tarqalishi, diniy va dunyoviy bilimlar o'rtasidagi nomutanosiblik hamda jamiyatni modernizatsiya qilish zarurati ko'rsatiladi. Jadidlar “yangi usul” maktablarini tashkil etish orqali ta'lim tizimini isloh qilish, zamonaviy fanlarni o'qitish va milliy ongni uyg'otishni asosiy maqsad qilib qo'yganlar.

Jadidchilik harakatining asosiy vakillari – Munavvarqori Abdurashidxonov, Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Is'hoqxon Ibrat va boshqalar Turkiston jamiyatida ma'rifatparvarlik g'oyalarini keng targ'ib qilganlar. Ularning faoliyati natijasida maktablarda o'qitishning yangi metodlari joriy etilgan, darsliklar yaratilgan hamda matbuot orqali xalqni ilmga chaqirish kuchaygan.

Tadqiqot maqsadida jadid maktablarining an'anaviy eski maktablarga nisbatan samaradorligi tahlil qilindi. Quyidagi jadvalda ta'lim jarayonidagi asosiy ko'rsatkichlar taqqoslangan.

1-jadval. Eski usul va jadid maktablarida ta'lim samaradorligi taqqoslanishi

Ko'rsatkichlar	Eski usul maktablari	Jadid maktablari
O'qitish usuli	Yodlash va diniy matnlar	Interfaol va tushuntirish usuli
Fanlar tarkibi	Asosan diniy fanlar	Dunyoviy va diniy fanlar uyg'unligi
O'qish muddati	Noaniq, uzoq	Belgilangan dastur asosida
Savod chiqarish vaqti	3–5 yil	6–12 oy
O'quvchi faolligi	Past	Yuqori

Jadvaldan ko‘rinadiki, jadid maktablarida ta‘lim jarayoni ancha samarali tashkil etilgan bo‘lib, o‘quvchilarning savod chiqarish muddati sezilarli darajada qisqargan hamda o‘quv jarayonida faollik oshgan.

Jadidchilik harakatining ijtimoiy ta‘sirini yanada chuqurroq o‘rganish maqsadida tarixiy manbalar asosida turli davrlardagi savodxonlik darajasi va jamiyatdagi o‘zgarishlar tahlil qilindi.

2-jadval. Turkiston jamiyatida jadidchilikdan oldin va keyingi savodxonlik ko‘rsatkichlari (taxminiy tahlil)

Davr	Savodxonlik darajasi	Ta‘lim muassasalari soni	Nashr faoliyati
Jadidchilikdan oldin	Juda past (10–15%)	Cheklangan	Deyarli yo‘q
Jadidchilik davri	O‘shish (25–35%)	Yangi usul maktablari ko‘paygan	Gazeta va jurnallar paydo bo‘lgan

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, jadidchilik harakati Turkiston jamiyatida savodxonlik darajasining oshishiga, yangi ta‘lim muassasalarining tashkil etilishiga va matbuot rivojiga katta ta‘sir ko‘rsatgan.

Natija va tahlil. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, jadidchilik harakati Turkiston jamiyatini modernizatsiya qilishda muhim tarixiy bosqich bo‘lgan. Jadidlar tomonidan ilgari surilgan ta‘lim islohoti natijasida an‘anaviy ta‘lim tizimi o‘rniga zamonaviy o‘qitish usullari joriy etildi. Bu esa qisqa muddat ichida savodxonlik darajasining oshishiga va jamiyatda ma‘rifatparvarlik g‘oyalarining keng tarqalishiga olib keldi.

Shuningdek, jadid maktablarining samaradorligi eski usul maktablariga nisbatan ancha yuqori bo‘lib, o‘quv jarayonining tezligi, fanlar xilma-xilligi va o‘quvchilarning faolligi bilan ajralib turdi. Matbuot va nashriyot ishlarining rivojlanishi esa milliy ongning shakllanishida muhim rol o‘ynadi.

Umuman olganda, jadidchilik harakati Turkiston tarixida nafaqat ta‘lim sohasida, balki ijtimoiy-siyosiy va madaniy hayotda ham chuqur iz qoldirgan ilg‘or islohotchilik harakati sifatida baholanadi.

Xulosa. Turkistonda jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida jamiyatning ijtimoiy, madaniy va ta‘lim sohalarida muhim o‘zgarishlarni yuzaga keltirgan ilg‘or ma‘rifiy harakat sifatida tarixda o‘z o‘rniga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, jadidlar tomonidan ilgari surilgan “yangi usul” maktablari an‘anaviy ta‘lim tizimiga nisbatan samaraliroq bo‘lib, o‘quvchilarning savod chiqarish tezligini oshirgan, fanlar xilma-xilligini kengaytirgan va ta‘lim sifatini yaxshilagan.

Jadidchilik harakati nafaqat ta‘lim tizimini isloh qilish, balki milliy ongni shakllantirish, jamiyatni ma‘rifat asosida rivojlantirish va modernizatsiya qilishga xizmat qilgan muhim tarixiy jarayon bo‘lgan. Jadidlar faoliyati natijasida

Turkiston jamiyatida savodxonlik darajasi oshdi, matbuot rivojlandi va yangi fikrlash tizimi shakllandi.

Umuman olganda, jadidchilik harakati Turkiston tarixida milliy uygʻonish va maʼrifiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri boʻlib, uning gʻoyalari bugungi taʼlim tizimi va milliy qadriyatlar rivojida ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fitrat, A. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2000.
2. Behbudiy, M. Tanlangan maqolalar va asarlar. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1999.
3. Avloniy, A. Turkiy Guliston yoxud axloq. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1992.
4. Qodiriy, A. Oʻtgan kunlar. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 2010.
5. Karimov, I. A. Yuksak maʼnaviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Maʼnaviyat, 2008.
6. Oʻzbekiston tarixi (oʻquv qoʻllanma). – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
7. Nizomiy nomidagi TDPU. Jadidchilik harakati tarixi. – Toshkent, 2015.